

6. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

DOI: <https://doi.org/10.32838/2523-4803/71-2-13>

УДК 657

Гевчук А.В.

кандидат економічних наук, доцент, перший проректор,
Вінницький фінансово-економічний університет

Hevchuk Anna

Vinnitsia University of Finance and Economics

ПОРЯДОК ІДЕНТИФІКАЦІЇ РЕЗЕРВІВ ТА МЕТОДИКА ВІДОБРАЖЕННЯ ЇХ В ОБЛІКУ – ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ РОЗРАХУНКІВ ПІДПРИЄМСТВ

Одним із методів управління ризиками розрахункових операцій підприємств агробізнесу є запровадження системи внутрішнього резервування з метою покриття негативних наслідків, що виникли у результаті неотримання/непогашення дебіторської та кредиторської заборгованості за розрахунковими операціями з прямим і опосередкованим бізнес-інтересом. Запропоновано ідентифікацію резервів та відображення їх в обліку через акумулювання інформації на транзитному рахунку 841 «Резерви для розрахунків в умовах ризику», зокрема у соціальному і екологічному напрямках, що дозволить у майбутньому оцінити ефективність ризик-менеджменту і сприятиме полегшенню складання інтегрованої звітності, доповнивши сутність розрахунків через аграрні розписки як інструмент забезпечення управління.

Ключові слова: управління, обліковий резерв, аграрні розписки, ризик, методика.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Зростаючий обсяг заборгованостей, які виникли у результаті неотримання/непогашення коштів, генерує потребу удосконалення аналітичного забезпечення управління розрахунковими операціями в умовах ризиків і оцінки боргової безпеки підприємств агробізнесу. Тому розвиток обліку розрахунків є одним із важливих завдань поточного та стратегічного управління ризиками в умовах нестабільного функціонування бізнес-середовища. Процес управління ризиками розрахунків підприємств агропромислового комплексу вимагає ефективної системи ризик-менеджменту через ідентифікацію резервів та методики відображення їх в обліку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблем трактування поняття «резерв» та питань обліку нарахування резервів у своїх працях займалися такі вчені, як: О.С. Бакаєв [1], С.М. Дячек [2], Д.А. Панков, Л.С. Маханько [3], І.М. Вигівська [4] та інші. Однак слід зауважити, що ці дослідження або мають загальний теоретичний (фундаментальний) характер, або ж стосуються лише одного з видів резервів (активного, пасивного тощо). Тому питання обліку

та методики резервування для цілей управління ризиками розрахунків як інтегрованого об'єкта обліку та звітності потребує комплексності дослідження.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження теоретичних положень та розроблення практичних рекомендацій з удосконалення організаційно-аналітичного забезпечення системи обліку резервів та розроблення методики облікового відображення як основи управління ризиками розрахунків, обґрунтувавши роль та доцільність застосування облікових резервів в управлінні ризиками, доповнивши економіко-правову сутність розрахунків через аграрні розписки як інструмент забезпечення розрахунків та зобов'язань аграрного сектору держави.

Виклад основного матеріалу дослідження Розвиток практики обліково-аналітичного забезпечення руху розрахунків та грошових потоків на сучасному етапі є вкрай актуальним. Оскільки, як зауважують Н.Н. Хахоннова [5], П. Етрилл, Е. Маклейн [6], Д.А. Панков, Л.С. Маханько [3], теоретичне осмислення дозволяє підняти питання не просто про облік руху грошових коштів і аналіз грошових потоків, а про створення комплексної обліково-аналітичної моделі, що дозволяє відтворити і правильно інтерпретувати інформацію

про рух грошових коштів на всіх стадіях кругообігу або циклах основних бізнес-процесів.

Аналізуючи погляди дослідників щодо розрахункових операцій, слід зазначити, що ці підходи є дещо звужені до оплати зобов'язань, причому лише грошовими коштами, ігноруючи тим самим усе різноманіття застосовуваних в сучасних формах і видів розрахунків.

Основним фундаментом обліку розрахунків із покупцями є П(С)БО 10, згідно з яким дебіторська заборгованість визнається активом, якщо існує ймовірність отримання підприємством майбутніх економічних вигод та може бути достовірно визначена її сума [7].

Згідно з П(С)БО 11 «Зобов'язання» [8] та П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» [7], довгострокові зобов'язання та дебіторська заборгованість, на які (яку) нараховуються відсотки, слід відображати тільки за теперішньою вартістю. Тобто якщо ці зобов'язання та/або заборгованість виникли та згідно договорів обліковуються за ринковим відсотком, то їх теперішня вартість має дорівнювати номіналу. В такому разі дисконт нульовий.

Основним проблемним питанням розрахунків є дисконтування, тобто розрахунок суми приведеної вартості майбутніх платежів. Так, відповідно до п. 11 Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 28 «Зменшення корисності активів» [9], теперішня вартість майбутніх чистих грошових надходжень від активу визначається застосуванням відповідної ставки дисконту до майбутніх грошових потоків від безперервного використання активу та його продажу (списання) наприкінці строку корисного використання (експлуатації). Так, на основі позицій дослідників виділено елементи розрахункових операцій підприємств у складі інтегрованої системи бухгалтерського обліку, що забезпечило ефективну організацію, реалізацію та визначення місця розрахункових операцій серед об'єктів обліку з метою прийняття управлінських рішень для мінімізації ризиків усіх учасників інвестиційного процесу. Розглянемо ж детальніше управління ризиками розрахунків підприємств агробізнесу через ідентифікацію резервів та методика облікового відображення.

Варто зазначити, що єдиного підходу до розуміння сутності поняття «резерв» нині в бухгалтерському обліку немає. Так, І.М. Вигівська визначає, що в обліку резерви можуть ідентифікуватися як:

- 1) резерв як запас матеріальних цінностей і грошових коштів на випадок необхідності;
- 2) резерв як джерело покриття можливих або очікуваних витрат та збитків;
- 3) резерв як матеріальні і фінансові ресурси, які не використовуються у поточній господарській діяльності;
- 4) резерви як частину нерозподіленого прибутку з визначеним цільовим використанням;
- 5) резерв як невикористані можливості;
- 6) резерв як акумульований компанією нерозподілений прибуток;

7) резерв як витратами цільового характеру;

8) резерв як сума резервів, утворених відповідно до чинного законодавства або установчих документів [4, с. 104–105].

Джерелами формування облікових резервів можуть бути операційні та інші операційні витрати діяльності суб'єкта господарювання, чистий прибуток підприємства або ж інший капітал. Основними критеріями облікових резервів є вираження лише у грошовому вимірнику та використання за цільовим призначенням (за напрямками їх створення).

Розрахунки підприємств агробізнесу як інтегрованого об'єкта обліку та управління в умовах ризику мають розмежування для цілей формування інтегрованої звітності на такі складники:

1) розрахунки з дебіторами:

- з прямим підприємницьким інтересом;
- з опосередкованим підприємницьким інтересом;

2) розрахунки з кредиторами:

- з прямим підприємницьким інтересом;
- з опосередкованим підприємницьким інтересом.

Враховуючи цей факт, нами запропоновано три групи облікових резервів, покликаних мінімізувати ризики розрахункових операцій та оптимізувати втрати від настання ризиків (негативних наслідків):

Перша група. Резерви, які формуються за активними розрахунковими операціями:

1.1. Резерв сумнівних боргів за товарними операціями.

1.2. Резерв покриття боргів інших дебіторів:

1.2.1. Резерв покриття боргів дебіторів за господарськими договорами.

1.2.2. Резерв покриття боргів дебіторів за розрахунковими операціями з опосередкованим підприємницьким інтересом.

1.2.3. Резерв покриття боргів дебіторів за аграрними розписками.

Друга група. Резервний капітал:

2.1. Обов'язковий резервний капітал.

2.2. Спеціальний резервний капітал.

Третя група. Резерви, які формуються за розрахунковими операціями із зобов'язаннями:

3. Резерви забезпечення майбутніх зобов'язань за розрахунками:

3.1. Резерв забезпечення виплати відпусток.

3.2. Резерв забезпечення виплати матеріального заохочення.

3.3. Резерв забезпечення гарантійних зобов'язань.

3.4. Резерв забезпечення відновлення земельних ділянок.

3.5. Резерв забезпечення інших майбутніх зобов'язань.

Слід зазначити, що процес обрання бухгалтером облікового резерву залежить від можливості оцінки ризику, впливу ймовірних наслідків на діяльність бізнесу, права вибору – відмовитись від розрахункової операції (передуючої, похідної операції) або обрати альтернативні види розрахунків, бажання керівництва здійснити управлінські заходи щодо мінімізації ризику або ж ігнорувати, прийнявши всі ймовірні наслідки в

повному обсязі. Зауважимо, що неможливість ідентифікувати ризик на першому етапі говорить про невідомість господарської операції (майбутніх розрахунків), що призводить до неможливості оцінити ризик та ймовірні наслідки настання. Все це зумовило необхідність розроблення послідовності вибору резерву в управлінні ризиками розрахунків підприємств агробізнесу, який враховував би облікові особливості розрахунків як інтегрованого об'єкта обліку і звітності, а також поєднував у собі управлінські процедури з ризик-менеджменту, що позитивно впливатиме на розрахункову дисципліну та, як наслідок, сприятиме розвитку аграрного сектору економіки.

Розглянемо послідовність вибору резерву в управлінні ризиками розрахунків підприємств агробізнесу: обліковий аспект (табл. 1).

Варто зазначити, що запропонована послідовність вибору резерву в управлінні ризиками розрахунків підприємств агробізнесу стосується внутрішніх методів управління ризиками, і у випадку неможливості вибору того чи іншого облікового резерву необхідно:

– повторно ідентифікувати ризик, його рівень настання, приналежність до групи розрахунків та все ж таки обрати резерв; або

– на етапі визначення ймовірності настання ризику (низький, помірний, критичний) обрати зовнішній метод управління ризиками.

Відзначимо, що однією з пропозицій наданих для методики нарахування (створення, формування) облікових резервів нами рекомендовано коригуючий показник – інтегрований показник (індикатор) ризику, який коригує величину резерву і може визначатись за трьома напрямками:

1) загальний інтегрований показник ризику розрахунків (ІРз) – визначається за всіма ризиками притаманними розрахунковим операціям (вили ризиків, ранжування і перевідна шкала ймовірності реалізації ризиків);

2) груповий інтегрований показник ризику розрахунків (ІРг) – визначається за ризиками притаманними окремій групі розрахункових операцій (розрахунки з дебіторами, розрахунки з кредиторами, розрахунки за товарними операціями, розрахунки за господарськими договорами, розрахунки за внутрішніми операціями, некомерційні розрахунки);

3) індивідуальний індикатор ризику розрахунків (ІРі) – визначається за ризиками притаманними окремому виду розрахунків, розрахункових опера-

Таблиця 1

Послідовність вибору резерву в управлінні ризиками розрахунків підприємств агробізнесу: обліковий аспект

так		<i>1. Невизначеність</i>	ні
Відмова	Альтернатива		Ідентифікація та оцінка ризику
так		<i>2. Низький або помірний рівень ризику</i>	ні
Прийняття ризику без управління			Повне або часткове прийняття ризику та управління ним
ні		<i>3. Резервування для покриття наслідків ризику</i>	так
Розподіл (передача) ризику			Вибір резерву за видом розрахунків
Відмова	Диверсифікація	<i>4. Ризики за розрахунками з дебіторами</i>	так
Обрання резерву для розрахунків з кредиторами			Обрання резерву залежно від виду розрахунків з дебіторами
ні		<i>4.1. Ризики розрахунків за товарними операціями</i>	так
Обрання іншого резерву			Резерв сумнівних боргів за товарними операціями
ні		<i>4.2. Ризики розрахунків за господарськими договорами</i>	так
Обрання іншого резерву			Резерв покриття боргів дебіторів за господарськими договорами
ні		<i>4.3. Ризики розрахунків за внутрішніми та некомерційними розрахунковими операціями</i>	так
Обрання іншого резерву			Резерв покриття боргів дебіторів за розрахунковими операціями з опосередкованим підприємницьким інтересом
ні		<i>4.4. Ризики розрахунків за аграрними розписками</i>	так
Обрання іншого резерву			Резерв покриття боргів дебіторів за аграрними розписками
ні		<i>5. Ризики за розрахунками з кредиторами</i>	так
Обрання іншого резерву			Обрання резерву залежно від виду розрахунків з кредиторами
ні		<i>5.1. Ризики розрахунків з кредиторами (за винятком розрахунків з учасниками)</i>	так
Обрання іншого резерву			Резерви забезпечення майбутніх зобов'язань за видами розрахунків
ні		<i>5.2. Ризики розрахунків з учасниками</i>	так
Повторна ідентифікація ризику розрахунків			Обов'язковий резервний капітал, Спеціальний резервний капітал

цій (може бути притаманний як один, так і декілька ризиків).

Розглянемо запропоновані облікові резерви в управлінні ризиками розрахунків з дебіторами та кредитором підприємств агробізнесу, які слід задекларувати в Наказі про облікову політику щодо періодичності нарахування та визначення методики

розрахунку з врахуванням рівня ризику в частині резервування як елемента облікової політики компанії, через використання нових інструментів здійснення та забезпечення розрахунків, що потребує удосконалення облікового забезпечення розрахункових операцій, пов'язаних із використанням аграрних розписок (табл. 2).

Таблиця 2

Запропоновані автором облікові резерви в управлінні ризиками розрахунків підприємств агробізнесу

	Обліковий резерв	Характеристика резерву	Методика розрахунку з врахування рівня ризику	Періодичність нарахування
1	2	3	4	5
<i>Облікові резерви в управлінні ризиків у розрахунках з дебіторами</i>				
1	Резерв сумнівних боргів за товарними операціями	Створюється за умови сумнівності дебіторської заборгованості за товарними операціям задля погашення безнадійних боргів	За одним із методів (способів) нарахування резерву згідно П(С) БО 10 з врахуванням індивідуального індикатора або групового інтегрованого показника ризику (ІРг)	Раз на рік Раз на півріччя Щоквартально
2	Резерв покриття боргів інших дебіторів	Резерви, які формуються для покриття втрат, що виникли при повній або частковій несплаті дебітором своєї заборгованості (зокрема у випадку недостатності гарантій та забезпечень одержаних від дебітора)		Раз на рік Раз на півріччя Щоквартально
2.1	Резерв покриття боргів дебіторів за господарськими договорами	Резерв на покриття боргів за нетоварними розрахунками за господарськими договорами	Сумнівний борг дебітора (групи дебіторів) множиться на індивідуальний індикатор (ІРі) або груповий ІР	Раз на рік Раз на півріччя Щоквартально
2.2	Резерв покриття боргів дебіторів за розрахунковими операціями з опосередкованим підприємницьким інтересом операціям	Резерв на покриття боргів внутрішніх дебіторів (відокремленими структурними підрозділами, працівників підприємства) та боргів за некомерційними розрахунками (цільовими фондами тощо)	Сумнівний борг внутрішнього дебітора (групи дебіторів) множиться на індивідуальний індикатор або груповий ІР (аналогічно для некомерційних розрахунків)	Раз на півріччя Щоквартально
2.3	Резерв покриття боргів дебіторів за аграрними розписками	Резерв на випадок несплати боргу (часткової поставки заставленого урожаю) підприємством, що отримало кошти під аграрну розписку	Сумнівний борг за мінусом вартості заставленого урожаю множиться на індивідуальний індикатор ризику	Щоквартально
<i>Облікові резерви в управлінні ризиків у розрахунках з кредиторами</i>				
3	Резерви забезпечення майбутніх зобов'язань за розрахунками	Резерв на забезпечення майбутніх ймовірних зобов'язань за розрахунками з працівниками підприємства, контрагентами, за гарантійними зобов'язаннями, зобов'язаннями з відновлення земельних ділянок, за аграрними розписками		Раз на рік Раз на півріччя Щоквартально
3.1	Резерв забезпечення виплати відпусток	Резерв формується для забезпечення можливості безперервної виплати відпусток працівникам підприємства	Плановий фонд оплати праці множиться на коефіцієнт резервування з врахуванням групового ІР	Раз на рік
3.2	Резерв забезпечення виплати матеріального заохочення	Резерв створюється з метою покриття зобов'язань підприємства перед працівниками в частині виплат, гарантованих системами мотивації	Відсоток від планового фонду оплати праці (згідно колективного договору, галузевої угоди) з врахуванням групового ІР та ІРі	Раз на півріччя Щоквартально
3.3	Резерв забезпечення гарантійних зобов'язань	Резерв формується для покриття зобов'язань підприємства за договорами продажу продукції (товарів, робіт, послуг) при настанні гарантійного випадку	Загальна сума за договорами продажу множиться на відсоток очікуваних гарантійних ремонтів та гарантійних замін) з врахуванням групового ІР і ІРі	Раз на півріччя Щоквартально
3.4	Резерв забезпечення відновлення земельних ділянок	Резерв створюється з метою покриття зобов'язань бізнесу перед третіми особами, що здійснюватимуть відновлення земельних ділянок	Очікувана вартість відновлення земельних ділянок множиться на індивідуальний індикатор або груповий ІР та ІРі	Раз на рік Раз на півріччя

1	2	3	4	5
3.5	Резерв забезпечення інших майбутніх зобов'язань	Резерв формується для покриття ймовірних майбутніх зобов'язань за розрахунками з кредиторами за товарними операціями, внутрішніми та некомерційними розрахунками, аграрними розписками	Сума майбутніх ймовірних зобов'язань за розрахунками множиться на індивідуальний індикатор або груповий ІР	Раз на півріччя Щоквартально
4	Резервний капітал	Резерв створюється на випадок недостатності прибутку звітного періоду для покриття заборгованості перед акціонерами, учасниками, засновниками	Раз на рік	
4.1	Обов'язковий резервний капітал	Резерв формується для можливості покриття зобов'язань підприємств за нарахованими дивідендами	Згідно чинного законодавства у розмірі 5 % від чистого річного прибутку підприємств	Раз на рік
4.2	Спеціальний резервний капітал	Резерв формується для можливості покриття зобов'язань підприємства перед учасником	Як відсоток від чистого річного прибутку підприємств визначений в засновницьких документах	Раз на рік

Отже, перейдемо до методики формування облікових резервів та зупинимося детально на одному із запропонованих нами резервів.

Резерв покриття боргів інших дебіторів, який формується для покриття втрат, що виникли при повній або частковій несплаті дебітором заборгованості. Для обліку нарахування та використання Резерву покриття боргів інших дебіторів запропоновано рахунок 32 «Резерв покриття боргів інших дебіторів» із використанням наступних субрахунків: 321 «Резерв покриття боргів дебіторів за господарськими договорами», 322 «Резерв покриття боргів дебіторів за розрахунковими операціями з опосередкованим підприємницьким інтересом», 323 «Резерв покриття боргів дебіторів за аграрними розписками». Рахунку надано критерії контрактивного рахунку і формування здійснюється за рахунок витрат іншої операційної діяльності. Більш детально розглянемо *субрахунок 323 «Резерв покриття боргів дебіторів за аграрними розписками» (РАГ)*, який створюється на випадок несплати боргу (часткової поставки заставленого урожаю), що отримало кошти під аграрну розписку. Формування цього резерву слід здійснювати з врахуванням розміру застави згідно аграрної розписки та буде визначатися як добуток різниці сумнівної заборгованості дебітора і вартості заставленого урожаю тощо на індивідуальний індикатор ризику [10].

Розглянемо запропонований розрахунок резерву покриття боргів дебіторів за аграрними розписками окремого дебітора (РАГ_i), який слід здійснювати щоквартально, враховуючи сезонність їх застосування:

$РАГ_i = (\text{Сумнівна дебіторська заборгованість} - \text{Вартість застави}) \times ІР_i$ (2), де, РАГ_i – резерв покриття боргів за аграрними розписками дебітора;

ІР_i – індивідуальний індикатор ризику розрахунків.

Варто зазначити, що для того, щоб бухгалтер при розрахунку облікового резерву міг ідентифікувати

ризик, притаманні групі облікових резервів, нами розроблено матрицю ризиків розрахунків підприємств агробізнесу та вибору виду внутрішнього резервування як методу ризик-менеджменту – матрицю, яка дозволяє встановити вплив ризику на розмір резервів (табл. 3).

Окремого розгляду потребує питання дисконтування в методиці резервування. На нашу думку, під час розрахунку облікових резервів, спрямованих на управління ризиками розрахунків довгострокового характеру, слід брати не теперішню вартість довгострокової дебіторської заборгованості чи довгострокового зобов'язання, а дисконтовану вартість таких розрахунків.

З метою управління ризиками розрахунків як інтегрованого об'єкта обліку та інтегрованої звітності пропонуємо акумулювати інформацію про нарахування облікових резервів на транзитному рахунку 841 «Резерви для розрахунків в умовах ризику» з використанням субрахунків як напрямів аналітичного обліку для цілей ризик-менеджменту [11] (табл. 4).

Ця пропозиція дозволить у майбутньому оцінити ефективність ризик-менеджменту в частині внутрішнього резервування та сприятиме полегшенню складання інтегрованої звітності щодо ризиків за складниками діяльності компанії (економічним, екологічним, соціальним, виробничим, кадровим).

Дослідження питання резервування дозволило встановити можливість визнання позитивних наслідків ризиків розрахунків.

Варто зазначити, що нами рекомендовано рахунок 717 «Дохід від списання кредиторської заборгованості» використовувати для відображення списання кредиторської заборгованості, строк позовної давності якої скінчився, та облік вести за групами визначених розрахунків:

–717.1 «Дохід від списання кредиторської заборгованості за товарними операціями»;

Матриця ризиків розрахунків підприємств агробізнесу та вибору виду внутрішнього резервування як методу ризик-менеджменту: обліковий вимір

Вид резерву	Вид внутрішнього резерву									
	Резерви боргів дебіторів				Резерви забезпечення майбутніх зобов'язань за розрахунками				Резерви капіталу	
	381 «Резерв сумнівних боргів за товарними операціями»	321 «Резерв покриття боргів дебіторів за господарськими договорами»	322 «Резерв покриття боргів дебіторів за розрахунковими операціями з опосередкованим підприємницьким інтересом»	323 «Резерв покриття боргів дебіторів за аграрними розписками»	471 «Резерв забезпечення виплати відпусток»	473 «Резерв забезпечення гарантійних зобов'язань»	474 «Резерв забезпечення інших майбутніх зобов'язань»	477 «Резерв забезпечення виплати матеріального заохочення»	478 «Резерв забезпечення відновлення земельних ділянок»	431 «Обов'язковий резервний капітал»
Вид ризику										
Валютний ризик										
Галузевий ризик										
Інфляційний ризик										
Кліматичний ризик										
Політичний ризик										
Кредитний ризик										
Правовий ризик										
Процентний ризик										
Ризик кредитора										
Ризик ліквідності										
Ризик невиконання умов договору дебітором										
Ризик неповного платежу										
Ризик персоналу (кадровий)										
Фрод ризик (умисного обману)										

–717.2 «Дохід від списання кредиторської заборгованості за господарськими договорами»;

–717.3 «Дохід від списання кредиторської заборгованості за розрахунками з опосередкованим підприємницьким інтересом»;

–717.4 «Дохід від списання кредиторської заборгованості за агророзписками» [11].

Розглянемо складові частини облікового відображення нарахування і використання резервів в управлінні ризиками розрахунків підприємств агробізнесу [11].

До них віднесено:

– резерв сумнівних боргів за товарними операціями та резерв покриття боргів інших дебіторів, які слід формувати за рахунок інших операційних витрат;

– резерви забезпечення майбутніх зобов'язань за розрахунками слід формувати за рахунок витрат поточної діяльності – витрати виробництва, загальновиробничі витрати, витрати на збут, адміністративні витрати, інші операційні витрати та резервний капітал (рис. 1).

Варто зазначити, що формування будь-якого пасивного резерву відбувається для лише очікуваних майбутніх зобов'язань, виникнення яких не завжди відбувається в майбутньому. Пропонуємо, окрім фор-

Витяг із рекомендованого робочого плану рахунків в частині транзитного рахунку 84 «Інші операційні витрати» для обліку резервів як інструменту управління ризиками розрахунків підприємств

Шифр субрахунку	Назва субрахунку	Шифр аналітичного рахунку 1-го рівня	Назва аналітичного рахунку	Шифр аналітичного рахунку 2-го рівня	Розрізи аналітики (напрями аналітичного обліку для цілей інтегрованої звітності)
841	Резерви для розрахунків в умовах ризику	841.1	Резерв для розрахунків за товарними операціями	841.1.1	Екологічне спрямування резерву
				841.1.2	Соціальне спрямування резерву
		841.2	Резерв для розрахунків за господарськими договорами	841.2.1	Екологічне спрямування резерву
				841.2.2	Соціальне спрямування резерву
		841.3	Резерви для розрахунків з опосередкованим підприємницьким інтересом	841.3.1	Екологічне спрямування резерву
				841.3.2	Соціальне спрямування резерву
		841.4	Резерви для розрахунків за агророзписками	841.4.1	Екологічне спрямування резерву
				841.4.2	Соціальне спрямування резерву

РЕЗЕРВ СУМНІВНИХ БОРГІВ ЗА ТОВАРНИМИ ОПЕРАЦІЯМИ		РЕЗЕРВНИЙ КАПІТАЛ	
Об'єкт обліку:		Об'єкт обліку:	
Нарахування, коригування резерву сумнівних боргів за товарними операціями; списання за рахунок резерву безнадійних боргів дебітора за товарними операціями		Формування та використання обов'язкового (згідно чинного законодавства) та спеціального резервного фонду (згідно статуту) для покриття зобов'язань за розрахунками з учасниками	
Бухгалтерські рахунки:		Бухгалтерські рахунки:	
944	«Сумнівні та безнадійні борги»	443	Прибуток, використаний у звітному періоді
944.1	«Сумнівні борги за товарними операціями»	43	Резервний капітал
944.3	«Сумнівні борги (без створення резервів)»	431	Обов'язковий резервний капітал
38	«Резерв сумнівних боргів»	432	Спеціальний резервний капітал
38.1	«Резерв сумнівних боргів за товарними операціями»		
841.1	«Резерв для розрахунків за товарними операціями»		
РЕЗЕРВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МАЙБУТНІХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ЗА РОЗРАХУНКАМИ		РЕЗЕРВ ПОКРИТТЯ БОРГІВ ІНШИХ ДЕБІТОРІВ	
Об'єкт обліку:		Об'єкт обліку:	
Нарахування, коригування резерву забезпечення майбутніх зобов'язань за розрахунками за товарними операціями, господарськими договорами, за внутрішніми та некомерційними розрахунковими операціями та за аграрними розписками, що виникли у поточному періоді		Нарахування, коригування резерву покриття боргів інших дебіторів (крім товарної); списання безнадійної іншої дебіторської заборгованості за рахунок резерву	
Бухгалтерські рахунки:		Бухгалтерські рахунки:	
471	Резерв забезпечення виплати відпусток	944	«Сумнівні та безнадійні борги»
473	Резерв забезпечення гарантійних зобов'язань	944.2	«Сумнівні борги за іншою дебіторською заборгованістю»
474	Резерв забезпечення інших майбутніх зобов'язань	944.3	«Сумнівні борги (без створення резервів)»
477	Резерв забезпечення виплати матеріального заохочення	841.2	«Резерв для розрахунків за господарськими договорами»
478	Резерв забезпечення відновлення земельних ділянок	841.3	«Резерви для розрахунків з опосередкованим підприємницьким інтересом»
841.1	«Резерв для розрахунків за товарними операціями»	841.4	«Резерви для розрахунків за агророзписками»
841.2	«Резерв для розрахунків за господарськими договорами»	32	«Резерв покриття боргів інших дебіторів»
841.3	«Резерви для розрахунків з опосередкованим підприємницьким інтересом»	321	«Резерв покриття боргів дебіторів за господарськими договорами»
841.4	«Резерви для розрахунків за агророзписками»	323	«Резерв покриття боргів дебіторів за аграрними розписками»
717	«Дохід від списання кредиторської заборгованості»	322	«Резерв покриття боргів дебіторів за розрахунковими операціями з опосередкованим підприємницьким інтересом»
23, 91, 92, 93, 94	«Виробництво», «Загальновиробничі витрати», «Адміністративні витрати», «Витрати на збут», «Ін. витрати операційної діяльності»		

Рис. 1. Складники облікового відображення нарахування та використання резервів з управління ризиками розрахунків підприємств агробізнесу

мування та обліку резервів з управління ризиками розрахунків, вести позабалансовий облік непередбачених активів і зобов'язань, а також гарантій та забезпечень отриманих/наданих. Це дозволить чітко ідентифікувати можливі загрози, фактори зростання рівня ризику та необхідність перегляду розміру резерву, доцільність дотримання або сторнування.

Висновки. Таким чином, провівши дослідження питання управління ризиками щодо розрахунків підприємств агробізнесу, нами запропоновано удосконалення теоретико-методологічних та організаційно-методичних положень обліку розрахунків в умовах ризику, зокрема:

– запропоновано три групи облікових резервів, які охоплюють всі складники розрахунків як інтегрованого об'єкта обліку, виступають одним із дієвих методів ризик-менеджменту в оптимізації впливу наслідків ризику;

– розроблено алгоритм вибору резерву в управлінні ризиками розрахунків і надано пропозиції в частині методики розрахунку резервів з урахуванням впливу ризиків, що реалізовано через матрицю ризиків розрахунків, груповий інтегрований показник ризику та індивідуальний індикатор ризику для окремих розрахунків із дебіторами/кредиторами.

Отримані результати дослідження сприяли виокремленню складників облікового відображення нара-

хування резервів через комплексну систему резервування (елементи системи – облікові резерви боргів дебіторів, резерви забезпечення майбутніх зобов'язань за розрахунками, резерви капіталу) для управління ризиками розрахунків, що реалізується через послідовність вибору резерву в управлінні ризиками розрахунків, застосування у методиці розрахунку резервів індикаторів ризику.

Враховуючи важливість ризик-орієнтованого спрямування управління для підприємств агробізнесу, нами запропоновано використання транзитного рахунку 841 «Резерви для розрахунків в умовах ризику» для акумулювання інформації про нарахування облікових резервів та ідентифікації соціальної та екологічної компоненти інтегрованої звітності як інструмент управління ризиками. Це дозволить у майбутньому оцінити ефективність ризик-менеджменту в частині внутрішнього резервування та сприятиме полегшенню складання інтегрованої звітності щодо ризиків.

Варто зазначити, що недосконалість системи управління ризиками розрахунків підприємств є підставою подальших перспектив у цьому напрямі дослідження через впровадження нових облікових інструментів, які будуть використовуватися у ризик-менеджменті для оптимізації впливу наслідків ризику щодо несвоечасності розрахунків на діяльність бізнесу.

Список літератури:

1. Бакаев А.С. Бухгалтерские термины и определения Москва : Изд-во «Бухгалтерский учет», 2002. 160 с.
2. Дячек С.М. Удосконалення методики бухгалтерського обліку формування та використання резерву сумнівних боргів. *Вісник ЖДТУ. Економічні науки*. 2007. № 2 (40). С. 42–45.
3. Панков Д.А., Маханько Л.С. Монетарная теория бухгалтерского учета в системе теоретических учетных моделей и направлений. *Незалежний аудитор*. 2015. № 14. С. 17–26. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Na_2015_14_5.
4. Вигівська І.М. Бухгалтерський облік діяльності підприємств в умовах ризику: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.09. ЖДТУ. Житомир, 2010. 200 с.
5. Хахонова Н.Н. Концепция учетно-аналитического обеспечения управления денежными потоками коммерческих организаций : дис. ... д-ра экон. наук : 08.00.12 . Ростов н/Д, 2006. 446 с.
6. Atrill Peter, Mc Laney, Eddie Accounting and Finance for Non-Specialists Pearson Education Australia. 2017. 616 p.
7. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість»: наказ від 31.01.2000 № 20. *МФ України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99> (дата звернення: 10.03.2020).
8. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання»: наказ від 31.01.2000 № 20. *МФ України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00> (дата звернення: 10.03.2020).
9. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 28 «Зменшення корисності активів»: Наказ від 24 грудня 2004 № 817. *МФ України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0035-05> (дата звернення: 10.01.2020).
10. Гевчук А.В. Аграрна розписка як альтернативний інструмент забезпечення розрахункових операцій підприємств АПК. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія : «Економічні науки»*. 2019. Випуск 1. № 12 (32). С. 33–41.
11. Гевчук А.В. Методичні підходи до облікового відображення аграрних розписками підприємств АПК. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент*. Збірник наукових праць. Вид.дім «Гельветика». 2019. Випуск 40. С. 171–178.

References

1. Bakaev A.S. (2002) Bukhhalterskiye termyny y opredeleniya [Accounting terms and definitions]. Moscow: Yzdatelstvo «Bukhhalterskiy uchets», 160 p.
2. Diachek S.M. (2007) Udoskonalennia metodyky bukhalterskoho obliku formuvannia ta vykorystannia rezervu sumnivnykh borhiv. [Improving the methodology of accounting for the formation and use of the provision for doubtful debts]. *Visnyk ZhDTU. Ekonomichni nauky*. no 2 (40), pp. 42–45.

3. Pankov D.A., Makhanko L.S. (2015). Monetarnaia teoriya bukhgalterskoho ucheta v systeme teoretycheskykh uchetykh modelei y napravleniy [Monetary theory of accounting in the system of theoretical accounting models and directions]. *Nezaleznyi audytor*; no. 14, pp. 17–26. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Na_2015_14_5.

4. Vyhivska I.M. (2010) Bukhhalterskyi oblik diialnosti pidpriemstv v umovakh ryzyku [Accounting of enterprises in conditions of risk]: dys. ... kand. ekon. nauk: 08.00.09. (PhD Thesis). Zhytomyr: ZhDTU . 200 p. (in Ukrainian)

5. Khakhonova N.N. (2006) Kontseptsyia uchetho-analytycheskoho obespecheniya upravleniya denezhnymy potokamy kommercheskykh orhanyzatsiy [The concept of accounting and analytical support for cash flow management of commercial organizations]: dys. ... d-ra ekon. nauk : 08.00.12. (PhD Thesis) Rostov n/D.446 p. (in Russian)

6. Atrill Peter, McLaney Eddie (2017) Accounting and Finance for Non-Specialists Pearson Education Australia. 616 p.

7. Polozhennia (standart) bukhgalterskoho obliku 10 «Debitorska zaborhovanist» [Regulation (standard) of accounting 10 "Accounts receivable"]: nakaz vid 31.01.2000 no. 20. *MF Ukrainy*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99> (accessed 10 March 2020).

8. Polozhennia (standart) bukhgalterskoho obliku 11 «Zobov'yazannia» [Regulation (standard) of accounting 11 «Liabilities»]: nakaz vid 31.01.2000 no. 20. *MF Ukrainy*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00> (accessed 10 March 2020).

9. Polozhennia (standart) bukhgalterskoho obliku 28 «Zmenshennia korysnosti aktyviv [Regulation (standard) of accounting 28 "Impairment of assets"]»: Nakaz vid 24 hrudnia 2004 no. 817. *MF Ukrainy*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0035-05> (accessed 10 January 2020).

10. Hevchuk A.V. (2019) Ahrarna rozpyska yak alternatyvnyi instrument zabezpechennia rozrakhunkovykh operatsii pidpriemstv APK [Agricultural receipt as an alternative tool for ensuring settlement operations of agricultural enterprises]. *International scientific journal «Internauka»*, vol. 1, no. 12 (32), pp. 33–41.

11. Hevchuk A.V. (2019) Metodychni pidkhody do oblikovoho vidobrazhennia ahrarnykh rozpyskamy pidpriemstv APK [Methodical approaches to accounting reflection of agrarian receipts of agro-industrial enterprises]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*, vol. 40, pp. 171–178.

ПОРЯДОК ИДЕНТИФИКАЦИИ РЕЗЕРВОВ И МЕТОДИКА ОТРАЖЕНИЯ ИХ В УЧЕТЕ – ИНСТРУМЕНТ УПРАВЛЕНИЯ РИСКАМИ РАСЧЕТОВ КОМПАНИЙ

Одним из методов управления рисками расчетных операций предприятий агробизнеса является внутреннее резервирование с целью покрытия отрицательных последствий рисков, возникших в результате неполучения/ непогашения дебиторской и кредиторской задолженности по расчетным операциям с прямым и косвенным бизнес-интересом. Предложено аккумулировать информацию о начислении учетных резервов, в частности в социальном и экологическом направлениях на транзитном счете 841 «Резервы для расчетов в условиях риска», что позволит в будущем оценить эффективность риск-менеджмента в части внутреннего резервирования на основании методики учета резервов и будет способствовать облегчению составления интегрированной отчетности по рискам, дополнив сущность расчетов через аграрные расписки учетными аспектами.

Ключевые слова: управления, учетный резерв, аграрные расписки, риск, методика.

PROCEDURE FOR IDENTIFICATION OF RESERVES AND METHODS OF REFLECTING THEM IN ACCOUNT – A RISK MANAGEMENT TOOL FOR CALCULATIONS OF ENTERPRISES

It is proved that business risk management of agro-industrial enterprises requires the introduction of an effective risk management system. In this aspect, the risk management methodology plays an important role and determines the future effectiveness of risk management methods, actions and measures. The study identified three groups of accounting reserves, which cover all components of calculations as an integrated object of accounting and are one of the effective methods of risk management in optimizing the impact of risk on the activities of the business entity. The procedure for selecting a reserve in risk management of enterprise settlements is developed, proposals are made in terms of methodology for calculating reserves taking into account the impact of risks, implemented through the matrix of risk calculations of agribusiness enterprises, group integrated risk indicator and individual risk indicator for individual settlements with debtors / creditors. It is determined that one of the methods of risk management of settlement operations of agribusiness enterprises is internal provisioning to cover the negative consequences of risks arising from non-receipt / non-repayment of receivables and payables for settlement operations with direct and indirect business interest. It is proposed to improve the method of forming reserves through the accumulation of information on the accrual of accounting reserves in transit account 841 "Reserves for settlements in risk conditions", in particular in social and environmental areas, which will assess the effectiveness of risk management in terms of internal provisions. integrated risk reporting on the components of the agribusiness company. It is determined, in addition to the formation and accounting of reserves for risk management of settlements, to keep off-balance sheet records of contingent assets and liabilities, as well as guarantees and collateral received / provided. This will allow to clearly identify possible threats, risk factors and the need to review the size of the reserve, the feasibility of additional accrual or reversal.

Key words: management, accounting reserve, agricultural receipts, risk, methodology.